

SPRAWOZDANIA

STUDIA EUROPAEA GNESNENSIA 26/2024
ISSN (Online) 2720-7145 ISSN (Print) 2082-5951
<https://doi.org/10.14746/seg.2024.26.18>

Tomasz Sajko
(Międzyrzec Podlaski)

Kamil Wasilkiewicz
(Poznań-Gniezno)
<https://orcid.org/0000-0002-4435-9766>

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ „TEMPLARIUSZE. HISTORIA I DZIEDZICTWO” (GNIEZNO, 18-19 PAŹDZIERNIKA 2024 ROKU)

Dzieje zakonu templariuszy to dla wielu osób jedno z najbardziej interesujących zagadnień średniowiecza. Ta międzynarodowa instytucja kościelna, ciesząca się ogromnymi wpływami w obszarze polityki, gospodarki i religii, przez prawie dwa wieki była jednym z najważniejszych podmiotów w chrześcijańskim świecie. Bogate dziedzictwo zakonu oraz legendy, które wokół niego narosły, stały się podstawą współczesnego fenomenu kulturowego i zapewniły templariuszom obecność w kulturze popularnej oraz wyobraźni milionów ludzi.

Konferencja „Templariusze. Historia i dziedzictwo” odbyła się w ramach Gnieźnieńskich Spotkań Naukowych. Była przestrzenią do zaprezentowania najnowszych wyników badań historycznych, kulturowych oraz z zakresu historii sztuki poświęconych zakonowi Świątyni. Uczestniczyli w niej przedstawiciele polskiego środowiska naukowego, w tym pracownicy: Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Ciechanowie i Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Wydarzenie odbyło się w dniach 18-19 października 2024 r. w Gnieźnie, gdzie w latach 1232-1243 templariusze prowadzili hospicjum – miejsce schronienia dla podróżnych, ubogich i chorych. Za przygotowanie i przeprowadzenie obrad odpowiedzialni pracownicy Instytutu Kultury Europejskiej w Gnieźnie Uniwersytetu im.

Il. 1. Hełm garnczkowy, element wystawy „Templariusze”, fot. A. Sposób-Małkińska

Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz członkowie Stowarzyszenia „Szlak Templariuszy”. Komitet Organizacyjny konferencji składał się z pięciu osób: dr. Kamila Wasilkiewicza (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), mgr. Jarosława Kołacza (Stowarzyszenie „Szlak Templariuszy”), mgr. Pawła Moszczyńskiego (Stowarzyszenie „Szlak Templariuszy”), mgr. Tomasza Sajki (Stowarzyszenie „Szlak Templariuszy”) i mgr. Błażeja Skazińskiego (Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze, Delegatura w Gorzowie Wielkopolskim; Stowarzyszenie „Szlak Templariuszy”).

Opiekę merytoryczną nad przedsięwzięciem sprawował Komitet Naukowy, który tworzyli: dr hab. Marian Małecki, prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), dr hab. Magdalena Satora, prof. UKSW (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), dr hab. Maria Starnawska, prof. UwS (Uniwersytet w Siedlcach), dr hab. Leszek Wetesko, prof. UAM (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) i dr Tomasz Ratajczak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu). Konferencję patronatem naukowym objął dr hab. Mateusz Jaeger, prof. UAM – dyrektor Instytutu Kultury Europejskiej w Gnieźnie Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

W imieniu organizatorów konferencję otworzył dr Kamil Wasilkiewicz, który przywitał prelegentów, zaproszonych gości oraz wszystkich uczestników wydarzenia. Omówił także program obrad i podziękował osobom zaangażowanym w przygotowanie i realizację przedsięwzięcia. Następnie przedstawił życiorys i dorobek

Il. 2. Budynek dydaktyczny, kampus uniwersytecki w Gnieźnie, fot. T. Sajko

naukowy dr. hab. Mariana Małeckiego, prof. UJ, prosząc go o wygłoszenie wykładu inauguracyjnego.

Profesor Małecki poświęcił swój wykład templariuszom na Śląsku. Jego pierwsza część odnosiła się do problemu sprowadzenia braci Świątyni na obszar władztwa Henryka Brodatego, stworzonych przez nich struktur administracyjnych oraz działalności zakonników w regionie. Druga część dotyczyła legend związanych z templariuszami, które funkcjonują na Śląsku, oraz mechanizmów ich powstawania. Po wygłoszeniu wykładu prof. Małecki otrzymał z rąk Tomasa Sajki, prezesa Stowarzyszenia „Szlak Templariuszy”, tablicę z podziękowaniami za trud włożony w badania nad dziejami templariuszy oraz za popularyzację wiedzy o historii ich zakonu.

Il. 3. Miejsce obrad, Aula Uniwersytecka Instytutu Kultury Europejskiej w Gnieźnie Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, fot. K. Wasilkiewicz

W dalszej kolejności dr Kamil Wasilkiewicz oddał głos dr. Tomaszowi Ratajczakowi, który poprowadził sesję poświęconą historii ogólnej zakonu templariuszy. W jej trakcie wygłoszono cztery referaty. Pierwszą prelegentką była dr hab. Magdalena Satora, prof. UKSW, która na gruncie analizy dokumentów francuskich z lat 1309-1311 przedstawiła problem emocji towarzyszących templariuszom w trakcie ich procesu. Kolejny referat wygłosił Dariusz Garba (badacz niezależny), prezentując barwy i symbole zakonne znane ze źródeł ikonograficznych, historiograficznych i sfragistycznych. Następnym prelegentem był dr inż. Krzysztof Gerlach (emerytowany pracownik naukowy Politechniki Gdańskiej), który opowiedział o okrętach zakonów rycerskich wykorzystywanych w dobie wypraw krzyżowych. Ostatni referat w sesji przedstawił dr Tomasz Michalczak (Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Ciechanowie), odnosząc się do idei Kościoła walczącego i ukazując templariuszy jako orędowników walki ze światem muzułmańskim.

Po zakończeniu sesji pierwszej, w Galerii Instytutu Kultury Europejskiej, odbyło się otwarcie wystawy „Templariusze”. Jej kuratorem był mgr Tomasz Sajko. Wystawa odnosiła się do dziejów zakonu Świątyni i różnych form aktywności

Il. 4. Tomasz Sajko w stroju templariusza, fot. S. Majoch

podejmowanych przez jego członków. Co ważne, uwzględniała problem funkcjonowania templariuszy na ziemiach polskich, rządzonych przez Piastów, oraz pomorskich, wchodzących w skład władztwa Gryfitów. Wśród eksponatów można było zobaczyć rekonstrukcje broni (miecze, piki, kusze), obiektów architektonicznych (siedziba paryska, kaplica w Rurce) i naczyń z XI-XIII w. (perskich, arabskich, europejskich) oraz kopie łacińskiej reguły templariuszy, bulli Innocentego II *Omne datum optimum* z 1139 r. i protokołu z przesłuchań przeprowadzonych przez komisję papieską w 1308 r. Wystawę uzupełniały kolekcje monet używanych przez krzyżowców, figury szachowe przedstawiające templariuszy, joannitów i Saracenów oraz liczne plansze ukazujące m.in. wyposażenie braci rycerzy i serwientów.

Po południu prelegenci oraz zaproszeni goście wzięli udział w zwiedzaniu Bazyliki Prymasowskiej pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Gnieźnie. Była to okazja do poznania historii obiektu, zobaczenia Drzwi Gnieźnieńskich oraz podziemi, gdzie znajdują się pozostałości budowli romańskich i grobowce arcybiskupów gnieźnieńskich. Przewodnikiem grupy był dr hab. Leszek Wetesko, prof. UAM.

Wieczorem uczestnicy konferencji wzięli udział w koncercie zespołu Jerycho, zorganizowanym w Bazylice Prymasowskiej. Grupa pod kierunkiem Bartosza

Izbickiego wykonała polskie i łacińskie pieśni sakralne, tworząc niezapomniane widowisko. Po koncercie odbyła się uroczysta kolacja, kończąca pierwszy dzień konferencji.

Drugi dzień obrad prowadził mgr Tomasz Sajko, który po przywitaniu uczestników oddał głos dr. hab. Leszkowi Wetesce, prof. UAM, moderatorowi sesji drugiej poświęconej architekturze templariuszy. W jej ramach zaprezentowano trzy referaty. Dr inż. arch. Maciej Małachowicz (badacz niezależny) przedstawił wyniki badań nad architekturą komandorii w Oleśnicy Małej. Dr Tomasz Ratajczak odniósł się do problemu funkcjonowania mitu łączącego braci Świątyni z budową średniowiecznych kościołów położonych na ziemiach polskich. Mgr Błażej Skaziński zaprezentował natomiast dzieje badań nad architekturą templariuszy.

Sesję trzecią poprowadziła dr hab. Magdalena Satora, prof. UKSW. Ta część obrad została poświęcona zjawisku kulturowemu określanemu jako fenomen templariuszy. Pierwszą referentką była mgr Adrianna Menażyk (Uniwersytet Zielonogórski), która opowiedziała o braciach Świątyni występujących w animacjach japońskich. Następnie mgr Sławomir Majoch (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie) przedstawił wątki związane z zakonem, obecne w literaturze i sztuce polskiej od drugiej połowy XVIII w., uwzględniając także te występujące w popkulturze. Kolejny referat wygłosił mgr Tomasz Sajko, który przybliżył fenomen templariuszy na przykładzie działań podejmowanych przez Stowarzyszenie „Szlak Templariuszy”.

Ostatnią, czwartą sesję poprowadził dr hab. Marian Małecki, prof. UJ. Dotyczyła ona funkcjonowania templariuszy na ziemiach polskich i pomorskich. Jako pierwszy głos zabrał dr Marcin Gomółka (badacz niezależny; Stowarzyszenie „Szlak Templariuszy”), który opowiedział o obecności świątynników w ziemi łukowskiej w świetle buli papieskich z drugiej połowy XIII w. Następnie dr Kamil Wasilkiewicz odniósł się do problemu początków templariuszy na obszarze władztwa Barnima I, konfrontując wyniki swoich badań z ustaleniami obecnymi w historiografii. Uzupełnieniem sesji był referat mgr. Bogumiła Wójcika (badacz niezależny) poświęcony roli relikwii w kampaniach militarnych krzyżowców, który pierwotnie miał być wygłoszony podczas pierwszego dnia obrad.

Po sesji czwartej głos zabrali organizatorzy, dr Kamil Wasilkiewicz i mgr Tomasz Sajko. Wspólnie podsumowali wydarzenie, podziękowali wszystkim uczestnikom, a następnie oficjalnie zamknęli obrady.

Konferencja „Templariusze. Historia i dziedzictwo” miała dwa główne cele. Po pierwsze miała być płaszczyzną do zaprezentowania najnowszych wyników badań poświęconych zakonowi Świątyni. Po drugie miała być okazją do integracji środowiska osób prowadzących działania naukowe dotyczące templariuszy. W ciągu dwóch dni obrad w konferencji uczestniczyło ponad 150 osób, a w wydarzeniach kulturalnych, które jej towarzyszyły (wystawa, koncert), kolejnych kilkadziesiąt.

To pokazuje duże zainteresowanie poruszaną tematyką i daje szansę na kontynuację Gnieźnieńskich Spotkań Naukowych poświęconych templariuszom oraz innym zakonom rycerskim.

WYSTĄPIENIA (KOLEJNOŚĆ WEDŁUG PROGRAMU KONFERENCJI):

Piątek, 18 października 2024 r.

- dr hab. Marian Małecki, prof. UJ, Jak rodziła się legenda templariuszy, czyli Rycerze Świątyni na Śląsku (wykład inauguracyjny)
- dr hab. Magdalena Satora, prof. UKSW, Czy templariusze byli strachliwi? Wzmianki o emocjach we francuskich dokumentach procesowych (1309-1311)
- Dariusz Garba, Barwa, symbole templariuszy na podstawie średniowiecznych ilustracji, dokumentów i artefaktów
- dr inż. Krzysztof Gerlach, Okręty zakonów rycerskich w epoce wypraw krzyżowych
- dr Tomasz Michalczak, Templariusze – rycerze Kościoła walczącego
- mgr Bogumił Wójcik, Relikwie w wojskowości krzyżowców od pierwszej krucjaty do Rogów Hittinu

Sobota, 19 października 2024 r.

- dr inż. arch. Maciej Małachowicz, Średniowieczna architektura komandorii w Oleśnicy Małej
- dr Tomasz Ratajczak, Mit templariuszy jako budowniczych niektórych średniowiecznych kościołów na ziemiach polskich z perspektywy badań historyczno-architektonicznych
- mgr Błażej Skaziński, Dzieje badań nad architekturą templariuszy
- mgr Adrianna Menażyk, Templariusze w animacjach z Kraju Kwitnącej Wiśni
- mgr Sławomir Majoch, Polska jako Templariusz narodów. Mit templariuszy w polskiej literaturze, sztuce i kulturze popularnej
- mgr Tomasz Sajko, Templariusze jako fenomen kulturowy. Przykład Stowarzyszenia „Szlak Templariuszy”
- dr Marcin Gomółka, O templariuszach w ziemi łukowskiej uwag kilka. Przyczynek do działalności zakonu na wschodnich rubieżach księstwa krakowsko-sandomierskiego w świetle bulli papieskich z II połowy XIII w.
- dr Kamil Wasilkiewicz, Barnim I wobec zakonu templariuszy. Nowe spojrzenie na początki braci Świątyni na Pomorzu Zachodnim

